

Ciència en societat

Impressions sobre la construcció del documental *Lluitant per la vida*

Felip Solé. Televisió de Catalunya

«El documental és el llevat
de la nostra història.»
Serguéi Eisenstein

Aquesta afirmació d'Eisenstein puc subscriure-la des d'una doble vessant. D'una banda hi ha els nombrosos documentals sobre la nostra història que en el decurs del meu recorregut professional he fet. Treballs que m'han permès de copsar la importància de posar a l'abast de la societat, i a través de la narrativa documental, fets que han marcat el nostre passat amb les conseqüents conseqüències sobre l'ara i el demà.

D'una altra banda hi ha el fet documental que es manifesta en cada nou treball. El fet d'haver de dir-se a un mateix: «Cal fer-lo!» I també: «Cal trobar com fer-lo». Es tracta d'aquesta mirada nova que cada vegada cal crear i desenvolupar per poder arribar-hi. Mirada que, sense prendre partit, és partidària subjectivament parlant. Tan subjectiva com sigui possible, de manera que reflecteixi el drama humà que s'amaga rere cada personatge o cada aventura personal. Ja que del que es tracta és de poder fer reviure a cadascun dels futurs espectadors la història d'altres persones en connexió amb la seva pròpia història.

Quan un dia els responsables de TVC em van dir: «Voldries fer un documental sobre ciència ja que enguany se celebra el cente-



nari de la SCB?» Vaig respondre: «Hi ha un projecte?» I així vaig començar *Lluitant per la vida*. Un documental de 65 minuts amb un càsting excepcional de científics amb renom internacional, acompanyats de molts d'altres de no menys vàlua i esperit científic. El que volia era mostrar l'estat actual de les ciències de la vida a Catalunya i l'alt nivell aconseguit en els grans temes que preocupen més la societat. Però, per arribar-hi, em calia l'assessorament de la SCB mateixa, que era qui havia trucat a la porta de TV3 amb motiu del seu centenari.

En la primera reunió amb els assessors vaig demanar-los quines disciplines havíem de tocar, de quins científics parlar per resumir cent anys de ciència així com la seva transcendència social. Ben avi-

at, i, mitjançant les diferents trobades amb Josep Maria Camarasa, Jordi Barquinero i Cristina Junyent, vaig copsar que em transmetien una experiència humana col·lectiva, tenaç en la lluita pel coneixement, i potser el més important des del punt de vista històric: la configuració d'un pensament col·lectiu acompanyant la història científica catalana.

La dada del centenari del naixement de la SCB em va fer ballar molt el cap. Era judicis partir de l'actualitat de la recerca i anar cent anys enrere? Com descriure aquell moment en què un grapat de científics, conscients tant dels seus deures col·lectius com del destí del país, van proclamar que la veritable glòria de Catalunya només s'assoliria quan es fes ciència com es feia en altres països? En tot cas, el documental havia d'interrogar-los sobre aquest repte però posant l'accent en els homes que avui fan ciència i sense oblidar de recórrer el llarg camí cap als orígens.

En aquest punt de la reflexió vaig copsar que el documental, en aquest sentit, era la *chance* de magnificar les diverses generacions de

Fa cent anys, científics de Barcelona
van constituir la Societat Catalana
de Biologia, primera filial de
l'Institut d'Estudis Catalans.

científics que en tant que homes van haver d'enfrontar moltes dificultats i sovint —en el cas català— també persecucions degudes tant a la ignorància com als prejudicis, i, quan no, als successius nefastos règims polítics de l'Estat espanyol.

Un dels moments clau era la Guerra Civil. En aquest bloc teníem encara la sort de poder disposar d'un testimoni directe, en Moisès Broggi, per endinsar-nos en la medicina de guerra republicana, l'exili dels científics amb més prestigi o la postguerra mateixa. Tres grans figures sobresortien: ell mateix, que implantà l'avenç dels quiròfans mòbils als fronts i ho aplicà treballant en els equips mèdics de les Brigades Internacionals. Broggi resumia així les seves experiències: «La cirurgia de guerra és traumatologia. El primer centre traumatològic important d'Espanya va ser a Barcelona, fundat l'any 29. De manera que els metges d'aquí sortien preparats. També que, al començament de la guerra, havent-hi morts pel carrer, els hospitals plens de ferits, i molta gent morint perquè perdien sang, en Duran i Jordà trobà un mètode per conservar la sang emmagatzemada». Això va permetre de crear el primer servei de transfusió del món, generalitzat durant la Segona Guerra Mundial. I, sobretot, el geni científic de Trueta, salvador de vides de soldats i civils ferits.

En la nostra recerca d'imatges d'arxiu vam trobar una entrevista a l'arxiu de TVE que il·lustra sobre el seu treball a l'exili, a Anglaterra concretament: «Tenia publicat un llibre, *La cirurgia de guerra*, en anglès, m'ho van publicar als Estats Units; un llibre que representa l'ampliació i la maduresa d'un petit llibret publicat a Barcelona l'any 37, durant la Guerra Civil, en el qual exposava la tècnica nova de curar les ferides sense necessitat de canviament de bandatges, posant el guix immobilitzador. Estalviava molt sofriment i moltes sèpsies, i particularment amputacions. Els resultats que s'han obtingut des d'aleshores, quant a la caiguda del nombre d'amputacions, són realment impressionants». Dins l'anecdotari podria afegir que em vaig quedar amb les ganes de fer una recerca més acurada i saber si hi havia hagut una raó de fons desconeguda que li va impedir haver pogut obtenir el Premi Nobel per al qual va ser nominat. En tot cas era el moment en què la narració es tensava configurant el caràcter quixotesc d'aquests herois de la ciència. Pot semblar estrany que parli d'herois en una revista de ciència, però és el llenguatge que professionalment utilitzem per crear o recrear un



personatge. Així doncs, cada personatge té una importància vital en si mateix i alhora forma part del conjunt de científics que han participat en la consolidació de l'estructura social catalana.

Un altre aspecte per no oblidar durant la construcció del documental era la societat civil, la mateixa d'on sorgeixen els científics i la receptora dels seus avenços. Les tecnologies desenvolupades, quin efecte tenen i tindran en les nostres vides? O com s'analitzava la constant degradació de l'entorn que ens permet l'existència?

Preguntes segurament sense resposta però que eren una clau per explicar com els científics es transmeten d'una generació a l'altra els coneixements que poden aportar respostes a les inquietuds socials.

En cap moment vaig dubtar que havíem d'explicar-nos en clau humana i èpica fugint, però, de la mitificació. Tot científic havia de ser un heroi fundador, amb unes adversitats i un esforç per arribar al triomf de la voluntat. Aquí em va caldre resoldre o confrontar amb els assessors mateixos, que pensaven que calia acostar-se a la història dels orígens de la Societat Catalana de Biologia. Convèncer-los que no parlariem de la SCB com a protagonista sinó amb una mirada més distanciada, que, en el documental, representaria la massa crítica que reunia la comunitat científica des dels seus orígens fins avui. Creia que no hi havia diferències fonamentals entre la biologia d'avui en relació amb la dels fundadors de la Societat des del punt de vista del nostre treball endegat. Per al meu equip era evident que hi ha coses comunes a tots,

d'una banda retornar els avenços científics a la societat, participant i donant relleu a la vida cultural del país. De l'altra, aconseguir competir amb les acadèmies científiques internacionals i fundar una ciència d'excel·lència a Catalunya.

A mesura que les setmanes transcorrien vaig arribar al darrer punt important en la meua percepció sobre els científics. La meua mirada volia copsar molt més, ja que sentia la necessitat d'explicar el fet col·lectiu. Per això vaig ampliar la lògica del protagonista únic introduint molts més protagonistes, fins a trenta-tres. L'horitzó es va eixamplar de cop amb la història de les històries dels nous protagonistes i va derivar envers una forma narrativa molt més àgil. Ara en podria treballar còmodament la dimensió èpica. D'altra banda vam decidir incorporar, aquesta vegada sota la forma de dibuix animat, un protagonista civil, una persona des del naixement fins a la seva mort. Aquest nou camí va ser llarg però ple d'experiències noves i enriquidores que van acabar de donar forma definitiva al documental. I potser el que més em va sorprendre va ser veure que el somni de guarir de les malalties era alhora tan real com utòpic. •

**Van aconseguir el seu objectiu:
competir amb les acadèmies
científiques internacionals
i fundar una ciència
d'excel·lència a Catalunya.**